

Varhaiskasvatuksen kehittävä
arviointi Kaarinassa

Kaarina

Kaarina **kaarina.fi**

Kansikuva: Vesa-Matti Väärä 2020

Sisällysluettelo

Sisällysluettelo.....	3
1. Johdanto	4
2. Kehittävä arviointi varhaiskasvatuksessa	5
2.1. Arviointi tiedon dokumentointi.....	9
2.2. Arviointi tiedon hyödyntäminen	9
3. Arvioinnin eri tasot.....	10
3.1. Valtakunnallinen taso - koko Suomen taso.....	10
3.2. Paikallinen taso - Kaarinan taso	11
3.3. Pedagoginen taso - oman ryhmän taso.....	14
Lähteet.....	23

1. Johdanto

Tämä korvaa vanhan varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen strategiapohjaisen arviointi- ja kehittämissuunnitelman. Varhaiskasvatuksen kehittävä arviointi -suunnitelma vastaa varhaiskasvatustalain¹ sekä perusopetuslain² velvoittamiin kohtiin arvioinnista. Tämän lisäksi Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen tekemät laatuindikaattorit sekä Iloa ja Oivalluksia-kirja³ ovat vaikuttaneet suunnitelman tekoon ja tulevaan toteuttamiseen.

Kehittävän arvioinnin keskeisin ajatus on siinä, että annamme oppimiselle mahdollisuuden ja suuntaamme katseet kohti tulevaa. Kun tarkkailee omaa työtä mielenkiinnolla, löytää omasta työstään vahvuuksia ja mahdollisia kehittämisen kohteita. Mahdollisia kehittämiskohteita työstetään käytännönläheisesti, keskustellen ja konkreettisia tavoitteita asettaen.

Varhaiskasvatusta tarjotaan kolmessa eri kunnallisessa muodossa Kaarinassa: päiväkodissa, perhepäivähoidossa sekä avoimessa varhaiskasvatuksessa. Jokaisessa toimintamuodossa työskentelytavat eroavat toisistaan, jonka vuoksi kehittävä arviointi tulee muokkaantumaan erilaiseksi eri toimintamuodoissa.

Suunnitelma päivittyy tarpeiden mukaan toimintakauden aikana, jonka vuoksi se tulee olemaan sähköinen apuväline arvioinnin tekemiseen. Suunnitelma sekä siihen liittyvät liitteet ovat tallennettu Kantriin, Sivistyspalvelut → Varhaiskasvatus ja esiopetus → Kehittävä arviointi. [Tästä](#) linkistä pääset suoraan sivulle, kun olet kaupungin verkossa.

Tämä suunnitelma koskee kunnallista varhaiskasvatusta kaikissa toimintamuodoissa.

---

¹ Varhaiskasvatustalain 540/2018, §24

² Perusopetuslaki 1998/628, 21§

³ Ahonen & Roos, 2019

2. Kehittävä arviointi varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatustalaki¹ ja perusopetuslaki² velvoittavat arvioimaan annettua varhaiskasvatusta sekä esiopetusta. Arvioinnin keskeisimmät tulokset tulee julkistaa^{1&2}. Esimerkiksi päätöksentekijät tarvitsevat työnsä ja päätösten tueksi ajankohtaista ja totuudenmukaista tietoa varhaiskasvatuksesta.

Kehittävää arviointia tulee tehdä oman työn kehittämisen näkökulmasta. On tärkeää havaita oman toiminnan vahvuuksia ja kehittämiskohteita. Kehittävän arvioinnin perimmäinen tarkoitus on siis kannustaa kehittämään ja kehittymään sekä tekemään laadukasta työtä. Kehittävä arviointi tuottaa uudenlaisia ja luovia näkökulmia.⁴ Arviointi tietoa tuotetaan toiminnan kehittämistä varten, ei ulkopuolista arvioitsijaa varten.⁵ Voidaan siis todeta, että kehittävän arvioinnin tarkoituksena on parantaa varhaiskasvatuksen laatua tunnistamalla vahvuuksia sekä kehittämiskohteita.

Kaarinan varhaiskasvatuksessa arviointi tietoa kerätään monesta eri näkökulmasta

- Lapsi
- Huoltajat
- Henkilöstö
- Tiimi
- Yksikkö
- Alueellinen/paikallinen
- Johtaminen
- Hallinto

Rakenne- ja prosessitekijät

Varhaiskasvatukseen vaikuttavat laadun tekijät ovat jaettu kahteen osaan, rakenne- ja prosessitekijöihin. Rakennetekijät ovat suhteellisen pysyviä laatuun vaikuttavia tekijöitä kuten suhdeluvut ja henkilöstön pätevyysvaatimukset. Rakennetekijöitä määrittelevät lait ja asetukset. Prosessitekijät ovat taas niitä laatuun vaikuttavia tekijöitä, joihin yksittäinen kasvattaja voi vaikuttaa päivittäin, kuten vuorovaikutuksen laatu. Alla on kuvattu tiivistetysti otsikoiden tasolla Karvin⁶ laadun rakenne- ja prosessitekijät.

---

⁴ Karvi 2018, 31 -37

⁵ Karvi 7:2020, 7

⁶ Karvi 2018, 69-75

Rakennetekijät	Prosessitekijät
Varhaiskasvatusta ohjaava lainsäädäntö	Henkilöstön ja lapsen välinen vuorovaikutus
Varhaiskasvatuksen riittävyys, saatavuus, saavutettavuus ja inklusiivisuus	Pedagoginen suunnittelu, dokumentointi, arviointi ja kehittäminen
Varhaiskasvatusta ohjaava opetussuunnitelma	Pedagoginen toiminta ja oppimisympäristöt
Henkilöstön perus- ja täydennyskoulutus sekä osaamisen kehittäminen	Johtaminen pedagogisen toiminnan tasolla
Varhaiskasvatusta ohjaava lainsäädäntö	Vertaisvuorovaikutus ja ryhmän ilmapiiri
Varhaiskasvatuksen riittävyys, saatavuus, saavutettavuus ja inklusiivisuus	Henkilöstön keskinäinen vuorovaikutus ja monialainen yhteistyö
Huoltajille suunnattu varhaiskasvatusta koskeva ohjaus ja neuvonta	Henkilöstön ja huoltajien välinen vuorovaikutus
Varhaiskasvatuspalvelujen ohjaus, neuvonta ja valvonta	
Yhtenäinen koulutus- ja kasvatusjärjestelmä ja siirtymät	
Varhaiskasvatuksen arvioinnin ja kehittämisen rakenteet	
Varhaiskasvatuksen johtamisjärjestelmä	
Henkilöstörakenne ja varhaiskasvatukselle varatut resurssit	
Varhaiskasvatuksen työaikarakenteet ja -suunnittelu	
Lapsiryhmän rakenne ja koko	
Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt	

Kaikki laatuindikaattorit ovat esitelty Karvin (2018) julkaisussa Varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin perusteet ja suositukset sivuilla 69-75.

https://karvi.fi/app/uploads/2018/10/KARVI_2418.pdf

Indikaattori eli laatulausuma on tiivistetty ajatus siitä mitä laadukas varhaiskasvatus on. Niiden taustalla ovat valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma (2018), varhaiskasvatuslaki (540/2018) ja kattava tutkimustieto niin Suomesta kuin ulkomailtakin. Voidaan todeta, että indikaattoreihin on tiivistetty varhaiskasvatuksen moninaiset tavoitteet. Varhaiskasvatus voidaan määritellä laadukkaaksi, kun indikaattorissa olevat elementit toteutuvat.⁷

Kriteeri on mittari, jolla voimme todeta, tapahtuuko laatulausumassa kuvattua asiaa. Kriteerit ovat käytäntöä kuvailevia lauseita, joihin voidaan vastata kyllä/ei tai asteikolla ei koskaan - aina. Kriteerien teko edellyttää arvokeskustelua, jotta kriteerejä voidaan muodostaa.⁸ Arvokeskustelussa tulee määrittää käsitteitä ja sitä mitä ne konkreettisesti tarkoittavat omassa työskentelyssä. Kriteeri määritellään aina tarkastelun kohteeksi valitun toiminnan mukaan.

⁷ Karvi 2018, 12

⁸ Karvi 2018, 12

Esimerkki

Tarkastelun kohde: Ruokailu (lounas)

Indikaattori: Vuorovaikutus on myönteistä, välittävää, kannustavaa ja hellää. Henkilöstö sitoutuu lapseen ja lapsiryhmään.

Kriteeri: Henkilöstö varmistaa päivittäin, että kaikille lapsille osoitetaan hyväksyntää ruokailun aikana, vaikka lapsi kieltäytyisi syömästä.

Kaarinassa kehittävää arviointia toteutetaan Karvin (Karvi 2018) asettamien indikaattorien avulla. Indikaattorit eli laatulausumat luovat pohjan arvioinnille, jonka avulla tarkastellaan sovittuja tilanteita tai asioita ryhmän arjessa henkilöstön toiminnan näkökulmasta. Kehittävän arvioinnin taustalla on ajatus siitä, että lopputulosta tärkeämpänä pidetään arviointiprosessia sekä sitä seuraavaa kehittämistä. Kehittävä arviointi pohjautuu neljään pääperiaatteeseen ja ne ovat

- Osallisuus
- Monimenetelmällisyys
- Mukautuvuus
- Läpinäkyvyys

Osallisuus näkyy kehittävässä arvioinnissa siinä, että henkilöstö pääsee vaikuttamaan kehittävän arvioinnin kohteisiin. Kaupungin tasolla (paikallinen taso) on linjattu vuorovaikutus tarkastelun kohteeksi. Jokainen pääsee tiimissä tarkastelemaan valittua teemaa (vuorovaikutus) omasta lähtökohdasta hyödyntäen laatulausumia. Tiimit pääsevät itse valitsemaan tarkasteltavan kohteen, johon he haluavat kiinnittää huomiota omassa työskentelyssä. Näitä tarkastelun kohteita voivat esimerkiksi olla ruokailu, siirtymät tai pienryhmätoiminta. Laatulausumat tulee vielä työstää kriteereiksi eli arviointimittareiksi, jolloin tiimit muodostavat konkreettisia käytäntöä kuvailevia lauseita, joiden avulla voidaan todeta, tapahtuuko laatulausumaa vai ei.

Lapset ja huoltajat otetaan mukaan arvioinnin prosessiin. Tämä prosessi on kuvattu kappaleessa 3.3. Pedagoginen taso - oman ryhmän taso.

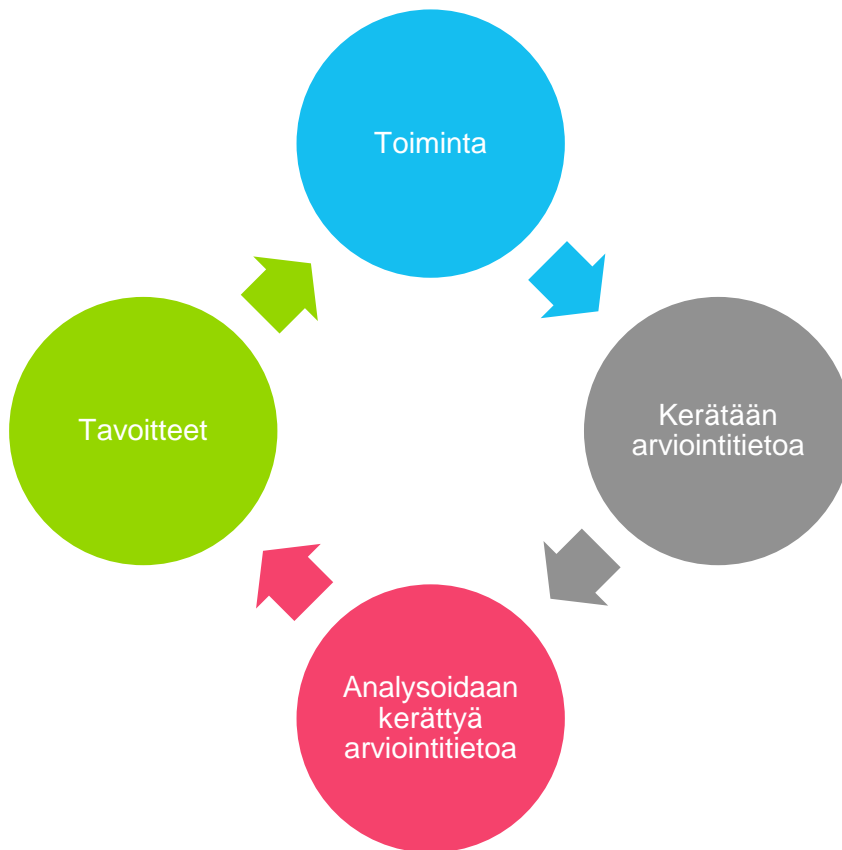
Monimenetelmällisyys takaa sen, että saamme monipuolisesti tietoa sen hetkisestä tilanteesta, jonka pohjalta havaitaan vahvuuksia ja muodostetaan tavoitteita toiminnalle henkilöstön näkökulmasta. Arviointia tehdessä voidaan kerätä niin määrällistä (kuvataan ja tulkitaan kohdetta tilastojen avulla) kuin laadullistakin (kuvaillaan tilannetta mittaamisen sijaan, jolloin pyritään ymmärtämään tilannetta syvällisemmin) tietoja.

Henkilöstö, lapset ja huoltajat tuottavat eri menetelmin laajan sekä kattavan kuvauksen nykytilanteesta vahvuuksien ja kehittämiskohteiden näkökulmasta. Niiden pohjalta voidaan tehdä tavoitteita tulevaa varten.

- Erilaisia menetelmiä
- Havainnointi (henkilöstö)
- Videokuvaaminen (henkilöstö)
- Reflektointi (henkilöstö)
- Oppimispäiväkirja (henkilöstö)
- Kyselyt (henkilöstö, lapset ja huoltajat)
- Keskustelut (henkilöstö ja lapset)

Mukautuvuus on tärkeä osa toimivaa kehittävää arviointia. Mukautuvuuden periaatteen (kontekstisensitiivisyys) mukaan tavoitteet mukautetaan aina valitsevaan tilanteeseen. Tärkeää kehittävässä arvioinnissa on oppiminen ja sen avulla syntyvä uusi ajattelu, jonka avulla voidaan kehittää toimintaa vallitsevan arviointitiedon pohjalta.

Kehittävä arviointi on aina prosessimaista. Kerätty arviointitieto otetaan heti käyttöön, jonka pohjalta kehitetään toimintaa ja havaintaan toiminnan vahvuuksia.

Varhaiskasvatuksen sekä arvioinnin tulee olla läpinäkyvää. Laaja-alaista arviointia tehdään yhdessä eri toimijoiden kanssa (huoltajat, lapset, henkilöstö, sidosryhmät), jonka avulla toiminnan vahvuudet ja kehittämiskohteet tulevat näkyviksi. Arviointi edellyttää tiedottamaan toiminnasta avoimesti, jonka myötä huoltajille luodaan mahdollisuudet arviointiin.⁹

Myös varhaiskasvatuslaki¹⁰ ja perusopetuslaki¹¹ velvoittavat julkistamaan keskeisimmät arvioinnin tulokset.

⁹ Karvi 2018, 37

¹⁰ 540/2018, 24§

¹¹ Perusopetuslaki 1998/628, 21§

2.1. Arviointitiedon dokumentointi

Arvioinnista saatua tietoa dokumentoidaan monin eri tavoin

- Tiimikansio
- Ryhmän varhaiskasvatussuunnitelma
- Tiimisopimus
- Oppimispäiväkirjat
- Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma/esiopetuksen oppimissuunnitelma
- Kasvunkansio
- Dream Broker
- Videointi
- Valokuvat
- Haastattelut
- Asiakastyytyväisyyskyselyt
- Dokumenttiseinät

2.2. Arviointitiedon hyödyntäminen

Arviointitietoa hyödynnetään oman työn kehittämässä, tiedolla johtamisessa sekä päätöksen teossa. Tiedon hyödyntämisellä pyritään parantamaan varhaiskasvatuksen laatua ja tarjoamaan mahdollisimman tasalaatuista varhaiskasvatusta.

Arviointi tuottaa omaan työhön välittömästi hyödynnettävää materiaalia. Tietoa voi hyödyntää omassa ammatillisessa kehittämisessä sekä koko tiimin kehittämisessä. Esimiehet saavat arviointitiedosta välineitä tiedolla johtamiseen.

Päätöksen tekijät saavat ajankohtaista tietoa varhaiskasvatuksen laadusta.

Sivistyslautakunnalle esitetään vähintään kaksi kertaa vuodessa arvioinnin menetelmiä ja tuloksia.

- Asiakastyytyväisyyskyselyt
- Pedagogisen tason kehittävä arviointi

3. Arvioinnin eri tasot

Varhaiskasvatuksessa tehtävä arviointi voidaan jaotella kolmeen osaan, joita ovat

- Valtakunnallinen taso - koko Suomen taso
- Paikallinen taso - Kaarinan taso
- Pedagoginen taso - oman ryhmän taso

3.1. Valtakunnallinen taso - koko Suomen taso

Valtakunnallinen taso koskee koko Suomea. Varhaiskasvatusta ohjataan valtakunnan tasolla valtakunnallisella varhaiskasvatussuunnitelmalla (2018), varhaiskasvatuslailla (540/2018) ja resurssiohjauksella, arviointi- sekä tutkimustiedolla. Tällä pyritään siihen, että varhaiskasvatus olisi valtakunnallisesti tarkasteltuna tasa-arvoista, yhdenvertaista ja laadukasta.¹²

Karvi (Kansallinen koulutuksen arviointikeskus) tekee ulkoiset arvioinnit ja tuottaa luotettavaa ja riippumatonta tietoa varhaiskasvatuksen tilasta. Tämän lisäksi Karvin tehtävänä on tukea itsearviointia sekä kehittää arviointia paikallisella ja pedagogisella tasolla.¹³

Kaarina osallistuu Karvin järjestämään ulkoiseen arviointiin. Tämän lisäksi paikallisella ja ryhmän tasolla hyödynnetään Karvin tuottamaa materiaalia varhaiskasvatuksen arvioinnista. Valtakunnan tasolla tuotettua arviointi tietoa hyödynnetään tiedolla johtamiseen.

---

¹² Karvi 2018, 21-22

¹³ Karvi 2018, 21-22

3.2. Paikallinen taso - Kaarinnan taso

Paikallisella tasolla varhaiskasvatusta ohjataan valtakunnallisten ohjausjärjestelmien lisäksi paikallisella varhaiskasvatussuunnitelmalla (2019). Kaarinnan varhaiskasvatussuunnitelmassa on otettu osallisuus arvioinnin kohteeksi. Kiinnittämällä arviointi vuorovaikutukseen, mahdollistetaan myös osallisuus. Se edellyttää toimivaa ja lämmintä vuorovaikutusta lapsen ja henkilöstön välillä.

Paikallisella tasolla arviointia toteuttaa niin kunnalliset päiväkodit, perhepäivähoito kuin avoin varhaiskasvatus sekä yksityiset palveluntuottajat. Varhaiskasvatuksen järjestäjien sekä yksityisten palveluntuottajien tulee osallistua oman arvioinnin lisäksi ulkoiseen arviointiin.¹⁴ Kaarinassa ulkoinen arviointi tarkoittaa osallistumista valtakunnan tason arviointiin.

Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman, esiopetuksen opetussuunnitelman sekä niihin liittyvien liitteiden arvioinnissa hyödynnetään käyttäjien kokemuksia. Arviointia tehdään keväisin sekä tarvittaessa. Kehittävän arvioinnin strategian on kehittävä asiakirja, jota tulee arvioida säännöllisesti.

- Pedagogisten asiakirjojen ja liitteiden arviointi ja kehittäminen.
- Varhaiskasvatussuunnitelma
- Perhepäivähoitajan varhaiskasvatussuunnitelma
- Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma
- Esiopetuksen opetussuunnitelma
- Lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma
- Tiimisopimus
- Perhepäivähoitajan tiimisopimus
- Tiimikansio
- Arvioinnin strategia

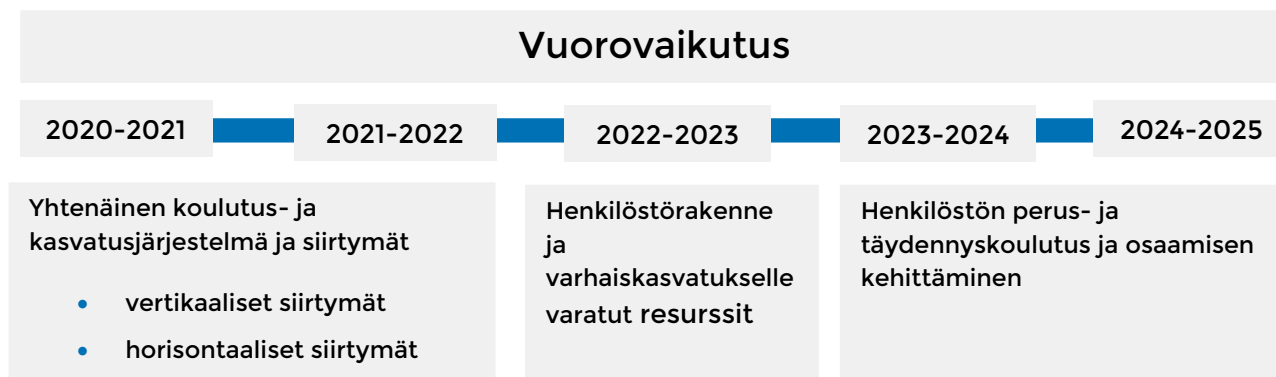
Liitteet ovat tallennettu Kantriin, Sivistyspalvelut → Varhaiskasvatus ja esiopetus → Kehittävä arviointi. [Tästä](#) linkistä pääset suoraan sivulle, kun olet kaupungin verkossa.

AIKA	MITÄ ARVIOIDAAN?	MIKSI ARVIOIDAAN?	MENETELMÄ
ELOKUU			
SYYSKUU	Esiopetuksen arviointi	Arvioidaan annettua esiopetusta yhdessä alueen esiopetuksen opettajien kanssa. Yhdessä tehdyllä arvioinnoilla voidaan jakaa kokemuksia kollegiaalisesti ja oppia toisilta.	Alueelliset työpajat, jossa ostopalvelupäiväkodit mukana
LOKAKUU			
MARRASKUU			

¹⁴ Karvi 2018, 22-23

	Esiopetuksen palautetilaisuudet	Opettajat pääsevät seuraamaan oppitunteja ja voivat reflektoida esiopetuksessa käytettyjä menetelmiä ja niiden vaikuttavuutta.	Esiopetuksen opettajien vierailut kouluissa, jossa ostospalvelupäiväkodit mukana
JOULUKUU	Pedagogisen tason arviointitiedon vieminen sivistyslautakuntaan	Tarkoituksenmukainen ja ajankohtainen tieto päättäjille	Varhaiskasvatusjohtaja esittelee aiheen lautakunnassa
TAMMIKUU	Esiopetuksen opettajien palautetilaisuudet	Opettajat pääsevät seuraamaan oppitunteja ja voivat reflektoida esiopetuksessa käytettyjä menetelmiä ja niiden vaikuttavuutta.	Esiopetuksen opettajien vierailut kouluissa, jossa ostospalvelupäiväkodit mukana
	Esiopetuksen arviointi	Arvioidaan annettua esiopetusta yhdessä alueen esiopetuksen opettajien kanssa. Yhdessä tehdyillä arvioinnoina voidaan jakaa kokemuksia kollegiaalisesti ja oppia toisilta.	Alueelliset työpajat, jossa ostospalvelupäiväkodit mukana
HELMIKUU			
MAALISKUU			
HUHTIKUU	Asiakastyytyväisyyskysely		Webropolli
TOUKOKUU	Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman ja esiopetuksen opetussuunnitelman sekä niihin liittyvien asiakirjojen arviointi	Suunnitelmien käytettävyyden arviointia	Käyttäjäkokemusten kerääminen
	Asiakastyytyväisyyskyselyjen tulokset sivistyslautakuntaan	Tarkoituksenmukainen ja ajankohtainen tieto päättäjille	Varhaiskasvatusjohtaja esittelee aiheen lautakunnassa
KESÄKUU	Esiopetuksen arviointi	Arvioidaan annettua esiopetusta yhdessä alueen esiopetuksen opettajien kanssa. Yhdessä tehdyillä arvioinnoina voidaan jakaa kokemuksia kollegiaalisesti ja oppia toisilta.	Alueelliset työpajat
	Esiopetuksen ja alkuopetuksen nivelvaiheen arviointi	Kuluneen toimintakauden arviointia.	Alueelliset työpajat

Taulukossa on kuvattu seuraavan viiden vuoden suunnitelma arvioitavista asioista. Janan yläpuolella olevat laatikot kohdentavat prosessitekijöiden arvioinnin vuorovaikutukseen. Se mihin vuorovaikutuksen osa-alueeseen tullaan kiinnittämään huomiota, tarkentuu toimintakausittain. Varhaiskasvatuksessa tulee tarkastella niin laatuun vaikuttavia prosessi- kuin rakennetekijöitä yhtäaikaista. Prosessitekijöiden laatu ei takaa rakennetekijöiden laatua, vaan kertoo ainoastaan sen hetkisestä tilanteesta prosessitekijöiden osalta. (Karvi 2018, 48.)

Prosessitekijät - vuorovaikutus

Vuorovaikutus on valikoitunut kehittävän arvioinnin kohteeksi seuraavan viiden vuoden aikana prosessitekijöiden näkökulmasta, koska vuorovaikutus on keskeisin laaduntekijä, mitä lapsi kohtaa päivittäin varhaiskasvatuksessa. Se on asia, johon ryhmän henkilöstö pystyy vaikuttamaan omalla toiminnalla päivittäin. On tärkeää, että kehittävä arviointia tekeville muodostuu tunne siitä, että he voivat itse vaikuttaa kohteena olevaan asiaan. Sitoutuminen asiaa kohtaan vahvistuu, kun on tunne siitä, että omalla toiminnalla voi vaikuttaa.

Vuorovaikutuskokemukset vaikuttavat syvästi läpi elämän¹⁵. Lapsi viettää keskimääräisesti 42% viikon valveillaoloajasta varhaiskasvatuksessa. Voidaan siis todeta, että varhaiskasvatuksen henkilöstö puolittaa huoltajien kanssa viikon valveillaoloajan. Toisin sanoen lapsi saa vajaan puolet vuorovaikutuksesta ja sen esimerkistä varhaiskasvatuksessa, jonka vuoksi on merkityksellistä kiinnittää siihen huomiota. Se miten kohtaamme lapsen ja toinen toisemme luovat pohjan varhaiskasvatukselle, jonka pohjalta muodostetaan pedagoginen toiminta.

Varhaiskasvatuksessa vuorovaikutusvastuu aina on aina aikuisella. Neutraaleja vuorovaikutustilanteita ei ole, eli jos ei tee toiselle jotain parantavaa, tulen tavalla tai toisella haavoittaneeksi¹⁶. Lapsen käsitys itsestä muodostuu varhaisvuosien aikana niistä vuorovaikutuksen kokemuksista joita hän kohtaa. Lapsen käsitys itsestä muodostavat itsetunnon ja minäkuvan, jotka ovat mielenterveyden avainasemassa olevia tekijöitä. Tämän takia varhaiskasvatuksen ammattilaisten tulee kiinnittää huomiota siihen, miten lapsi kohdataan kaikkineen tarpeineen.

Rakennetekijät

Janan alapuolella olevat laatikot tarkentavat rakennetekijöiden arvioinnin kohteet. Rakennetekijöiden kohdentamista alla kuvattuihin teemoihin tarkastellaan toimintakausittain.

Laadun rakenteelliset tekijät ovat paikallisen tason arviointia, jota tehdään säännöllisesti. Alla on kuvattu rakenteellisten tekijöiden arviointia Kaarinassa seuraavan viiden vuoden aikana. Rakenteellisten tekijöiden tarkastelu vaatii yhteistyötä eri tahojen kanssa, esimerkiksi perusopetuksen kanssa. Prosessit ja arviointi vaativat tiivistä yhteistyötä ja työhön sitoutumista

¹⁵ Lyytinen, P & Mellenius, N 2020

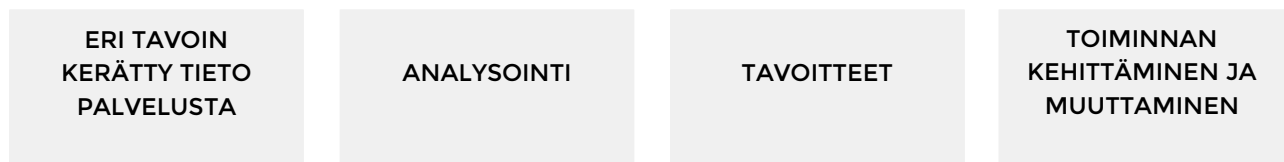
¹⁶ Mäkelä, Mellenius & Remsu 2013, 31

kaikilta osapuolilta. Rakennetekijöiden arviointi muokkaantuu kullekin toimintakaudelle yhteisesti sovittujen aikataulujen puitteissa.

H-kansiossa (H→siv→varhaiskasvatus→arviointi→strategia→rakennetekijöiden työstäminen_07102020) on kollegiaalisessa työstettyjä teemoja liittyen alla kuvattuihin rakennetekijöihin. Työstettyjä teemoja tulee tarkastella ja jatkotyöstää yhteistyötahojen kanssa.

3.3. Pedagoginen taso - oman ryhmän taso

”Organisaatio, joka kykenee kriittisesti ja ennakkoluulottomasti arvioimaan ja analysoimaan vallitsevia toimintatapojaan, on mahdollisuuksia niitä muuttaa.”
(Karvi 2018,23)

Pedagoginen taso kattaa ryhmässä toteutettavan varhaiskasvatuksen kaikissa toimintamuodoissa. Tällä tasolla on tarkoituksena arvioida henkilöstön toimintaa sekä lapsen kohtaamaan varhaiskasvatuksen laatua eli laatuun vaikuttavia prosessitekijöitä.¹⁷ Arvioinnin kohteena on vuorovaikutus varhaiskasvatuksessa.

Pedagogiikka on aina vallitsevaan aikaan ja kulttuurin sidonnainen. Eli siihen vaikuttaa aika, jossa elämme ja sen tuomat tavoitteet varhaiskasvatukselle.⁹ Tämän vuoksi pedagogiikkaa tulee arvioida säännöllisesti ja kehittää sitä havaintojen perusteella.

Pedagogisella tasolla arviointiin vaikuttavat paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma, lasten varhaiskasvatussuunnitelmat (=sopimus pedagogisista toimenpiteistä, joihin henkilöstö toiminnassaan sitoutuu), ryhmän varhaiskasvatussuunnitelma, tiimisopimus sekä laatuindikaattorit. Vaikka varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö vastaa arvioinnista on koko henkilöstö vastuussa laadukkaan pedagogiikan toteuttamisesta.¹⁸ Arviointia tehdään koko toimintakauden aikana, myös päivystysaikoina.

Henkilöstön itsereflektio eli oman työn tarkastelu on keskeisessä osassa kehittävää arviointia. Ammatillinen kehitys edellyttää aina uuden oppimista. Aikuisen oppiessa uutta, voidaan puhua kokemuksellisesta oppimisestä. Kaarinassa toteutettavan oman työn tarkastelun taustalla on viitekehys kokemuksellisesta oppimisestä.¹⁹ Jotta voi reflektoida omaa toimintaa, täytyy olla tietoinen itsestään ja toimintansa taustalla vaikuttavista tekijöistä.

Itsearviointin menetelmiä ovat esimerkiksi

- Videointi ja oman toiminnan reflektointi
- Oppimispäiväkirja
- Arvokeskustelut tiimissä
- Ryhmä-varhaiskasvatussuunnitelma
- Tiimisopimus

¹⁷ Karvi 2018, 23-25

¹⁸ Karvi 2018, 23-25 & varhaiskasvatuslaki 540/2019 23§

¹⁹ Korthagen 2017, 392

- Lasten varhaiskasvatussuunnitelma/esiopetuksen oppimissuunnitelma

Liitteet ovat tallennettu Kantriin, Sivistyspalvelut → Varhaiskasvatus ja esiopetus → Kehittävä arviointi. [Tästä](#) linkistä pääset suoraan sivulle, kun olet kaupungin verkossa.

AJANKOHTA	MITÄ SUUNNITELLAAN? MITÄ ARVIOIDAAN?	MIKSI SUUNNITELLAAN? MIKSI ARVIOIDAAN?	MENETELMÄ
ELOKUU	Ryhmän pedagogisten asiakirjojen laatiminen, joihin kirjataan tavoitteita tulevalle toimintakaudelle.		
	Aloituskeskustelu → uudet lapset aloittavat ryhmässä	Kasvattajat tutustuvat toinen toisiinsa, lapsiin ja heidän perheisiin sekä lapset tutustuvat toinen toisiinsa.	Aloituskeskustelu kaavake
	Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma	Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma ja esiopetuksen oppimissuunnitelma tarkennetaan säännöllisesti, vähintään kerran vuodessa. Arviointi perustuu näihin tavoitteisiin.	Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma
	Lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma		Lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma
	Tiimisopimus Ryhmä-vasu	Pedagogisiin asiakirjoihin kirjataan yksikön/tiimin arvot, pedagogiikan periaatteet sekä tavoitteet. Näihin kirjattuihin asioihin nojaten arviointia voidaan tehdä säännöllisesti.	Tiimisopimus
			Perhepäivähoitajan tiimisopimus
			Ryhmävasu ja esiopetussuunnitelma
			Perhepäivähoitajan ryhmävasu
	Oman työn tarkastelun aloittaminen		
	I-osa ja II-osa	Ammatillinen kehittyminen. Tiimissä mietitään kohde, jota halutaan tarkastella. Apuna käytetään Karvin tekemiä laatuindikaattoreita, joiden avulla voidaan analysoida omaa toimintaa ryhmässä.	I-osa
II-osa			
Tiimisopimus			
Perhepäivähoitajan tiimisopimus			
Ryhmävasu ja esiopetussuunnitelma			
	Perhepäivähoitajan ryhmävasu		
Kuluneen viikon arviointi tiimipalavereissa	Arvioidaan kuluneen viikon tapahtumia ja mietitään mitä tulisi kehittää. Mitä ryhmän lapset tarvitset oppimiseen ja kasvuun?	Tiimikansion tiimipalaverin asialista, jota jokainen tiimin jäsen täyttää etukäteen	
SYYSKUU	Oman työn tarkastelun jatkuminen	Ammatillinen kehittyminen.	I-osa

	I-osa ja II-osa	Tiimissä mietitään kohde, jota halutaan tarkastella. Apuna käytetään Karvin tekemiä laatuindikaattoreita, joiden avulla voidaan analysoida omaa toimintaa ryhmässä.	II-osa Tiimisopimus Perhepäivähoitajan tiimisopimus Ryhmävasu ja esiopetussuunnitelma Perhepäivähoitajan ryhmävasu
	Kuluneen viikon arviointi tiimipalavereissa	Arvioidaan kuluneen viikon tapahtumia ja mietitään mitä tulisi kehittää. Mitä ryhmän lapset tarvitset oppimiseen ja kasvuun?	Tiimikansion tiimipalaverin asialista, jota jokainen tiimin jäsen täyttää etukäteen
LOKAKUU	Oman työn tarkastelun jatkuminen II-osa ja III-osa	<p>Ammatillinen kasvu.</p> <p>Jatketaan oman työn tarkastelua. Työskennellään kohti yhdessä asetettuja tavoitteita.</p>	II-osa III-osa Tiimisopimus Perhepäivähoitajan tiimisopimus Ryhmävasu ja esiopetussuunnitelma Perhepäivähoitajan ryhmävasu
	Kuluneen viikon arviointi tiimipalavereissa	Arvioidaan kuluneen viikon tapahtumia ja mietitään mitä tulisi kehittää. Mitä ryhmän lapset tarvitset oppimiseen ja kasvuun?	Tiimikansion tiimipalaverin asialista, jota jokainen tiimin jäsen täyttää etukäteen
MARRASKUU	Oman työn tarkastelun jatkuminen II-osa ja III-osa	<p>Ammatillinen kasvu.</p> <p>Jatketaan oman työn tarkastelua. Työskennellään kohti yhdessä asetettuja tavoitteita.</p>	II-osa III-osa Tiimisopimus Perhepäivähoitajan tiimisopimus Ryhmävasu ja esiopetussuunnitelma Perhepäivähoitajan ryhmävasu
	Kuluneen viikon arviointi tiimipalavereissa	Arvioidaan kuluneen viikon tapahtumia ja mietitään mitä tulisi kehittää. Mitä ryhmän lapset tarvitset oppimiseen ja kasvuun?	Tiimikansion tiimipalaverin asialista, jota jokainen tiimin jäsen täyttää etukäteen
JOULUKUU	Päivystysajan pedagogiikka	Suunnitellaan alueellisesti päivystysajan pedagogiikkaa. Arvioidaan ja kehitetään.	Arviointia tehdään päivystysalueittain.

	Kuluneen viikon arviointi tiimipalaverissa	Arvioidaan kuluneen viikon tapahtumia ja mietitään mitä tulisi kehittää. Mitä ryhmän lapset tarvitset oppimiseen ja kasvuun?	Tiimikansion tiimipalaverin asialista, jota jokainen tiimin jäsen täyttää etukäteen
TAMMIKUU	Lasten esiopetuksen oppimissuunnitelman arviointi	Lasten tarpeiden ja tavoitteiden toteutuminen. Mitä on tehty ja mikä on muuttunut? Mitä seuraavaksi?	Lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma
	Oman työn tarkastelun aloittaminen syksyn tarkastelun pohjalta I-osa ja II-osa	Ammatillinen kasvu. Tiimissä mietitään kohde, jota halutaan tarkastella. Apuna käytetään Karvin tekemiä laatuindikaattoreita, joiden avulla voidaan analysoida omaa toimintaa ryhmässä.	I-osa
			II-osa
			Tiimisopimus
		Perhepäivähoitajan tiimisopimus	
		Ryhmävasu ja esiopetussuunnitelma	
		Perhepäivähoitajan ryhmävasu	
	Kuluneen viikon arviointi tiimipalaverissa	Arvioidaan kuluneen viikon tapahtumia ja mietitään mitä tulisi kehittää. Mitä ryhmän lapset tarvitset oppimiseen ja kasvuun?	Tiimikansion tiimipalaverin asialista, jota jokainen tiimin jäsen täyttää etukäteen
HELMIKUU	Päivystysajan pedagogiikka	Suunnitellaan alueellisesti päivystysajan pedagogiikkaa. Arvioidaan ja kehitetään.	Arviointia tehdään päivystysalueittain.
	Oman työn tarkastelun aloittaminen syksyn tarkastelun pohjalta I-osa ja II-osa	Ammatillinen kasvu. Tiimissä mietitään kohde, jota halutaan tarkastella. Apuna käytetään Karvin tekemiä laatuindikaattoreita, joiden avulla voidaan analysoida omaa toimintaa ryhmässä.	I-osa
			II-osa
			Tiimisopimus
		Perhepäivähoitajan tiimisopimus	
		Ryhmävasu ja esiopetussuunnitelma	
		Perhepäivähoitajan ryhmävasu	
	Kuluneen viikon arviointi tiimipalaverissa	Arvioidaan kuluneen viikon tapahtumia ja mietitään mitä tulisi kehittää. Mitä ryhmän lapset tarvitset oppimiseen ja kasvuun?	Tiimikansion tiimipalaverin asialista, jota jokainen tiimin jäsen täyttää etukäteen
MAALISKUU	Oman työn tarkastelun jatkuminen II-osa ja III-osa	Ammatillinen kasvu. Jatketaan oman työn tarkastelua. Työskennellään kohti yhdessä asetettuja tavoitteita.	II-osa
			III-osa
			Tiimisopimus

			Perhepäivähoitajan tiimisopimus
			Ryhmävasu ja esiopetussuunnitelma
			Perhepäivähoitajan ryhmävasu
	Kuluneen viikon arviointi tiimipalavereissa	Arvioidaan kuluneen viikon tapahtumia ja mietitään mitä tulisi kehittää. Mitä ryhmän lapset tarvitset oppimiseen ja kasvuun?	Tiimikansion tiimipalaverin asialista, jota jokainen tiimin jäsen täyttää etukäteen
HUHTIKUU	Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma	Lasten tarpeiden ja tavoitteiden toteutuminen. Mitä on tehty ja mikä on muuttunut? Mitä seuraavaksi?	Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma
	Lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma		Lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma
	Oman työn tarkastelun jatkuminen II-osa ja III-osa	Ammatillinen kasvu. Jatketaan oman työn tarkastelua. Työskennellään kohti yhdessä asetettuja tavoitteita.	II-osa
			III-osa
			Tiimisopimus
			Perhepäivähoitajan tiimisopimus
Kuluneen viikon arviointi tiimipalavereissa	Arvioidaan kuluneen viikon tapahtumia ja mietitään mitä tulisi kehittää. Mitä ryhmän lapset tarvitset oppimiseen ja kasvuun?	Ryhmävasu ja esiopetussuunnitelma	
		Perhepäivähoitajan ryhmävasu	
TOUKOKUU	Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma	Lasten tarpeiden ja tavoitteiden toteutuminen. Mitä on tehty ja mikä on muuttunut? Mitä seuraavaksi?	Tiimikansion tiimipalaverin asialista, jota jokainen tiimin jäsen täyttää etukäteen
	Lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma		Lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma
	Kuluneen viikon arviointi tiimipalavereissa	Arvioidaan kuluneen viikon tapahtumia ja mietitään mitä tulisi kehittää. Mitä ryhmän lapset tarvitset oppimiseen ja kasvuun?	Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma
KESÄKUU	Aloituskeskustelu → uudet lapset aloittavat ryhmässä	Tutustuminen ryhmän uusiin lapsiin. Luodaan luottamuksellinen suhde lapseen ja huoltajiin.	Aloituskeskustelu kaavake
	Kuluneen viikon arviointi tiimipalavereissa	Arvioidaan kuluneen viikon tapahtumia ja mietitään mitä tulisi kehittää. Mitä ryhmän lapset tarvitset oppimiseen ja kasvuun?	Tiimikansion tiimipalaverin asialista, jota jokainen tiimin jäsen täyttää etukäteen
HEINÄKUU	Päivystysajan pedagogiikka	Suunnitellaan alueellisesti päivystysajan pedagogiikkaa. Arvioidaan ja kehitetään.	Arviointia tehdään päivystysalueittain.

	Kuluneen viikon arviointi tiimipalaverissa	Arvioidaan kuluneen viikon tapahtumia ja mietitään mitä tulisi kehittää. Mitä ryhmän lapset tarvitset oppimiseen ja kasvuun?	Tiimikansion tiimipalaverin asialista, jota jokainen tiimin jäsen täyttää etukäteen
--	--	--	---

Lasten palautetta varhaiskasvatuksesta saadaan erilaisin menetelmin, huomioiden lasten iän sekä kehitystason. Tällaisia menetelmiä ovat esimerkiksi

- Keskustelut
- Haastattelut (lapsiparlamentit, lasten kokoukset yms.)
- Havainnointi
- Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma/esiopetuksen oppimissuunnitelma
- Lapsen kanssa pelattava peli (liitteenä)

Eri menetelmät ovat kuvattu alla olevassa taulukossa.

Kasvunkansio on pedagogisen dokumentoinnin väline, jota työstetään yhdessä lapsen kanssa läpi toimintakauden.

Liitteet ovat tallennettu Kantriin, Sivistyspalvelut → Varhaiskasvatus ja esiopetus → Kehittävä arviointi. [Tästä](#) linkistä pääset suoraan sivulle, kun olet kaupungin verkossa.

AJANKOHTA	MITÄ SUUNNITELLAAN? MITÄ ARVIOIDAAN?	MIKSI SUUNNITELLAAN? MIKSI ARVIOIDAAN?	MENETELMÄ
ELOKUU	Aloituskeskustelu	Turvallinen varhaiskasvatuksen aloitus lapselle.	Aloituskeskustelu kaavake
	Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma	Miten lapsi on osallisena itseään koskevissa asioissa?	Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma
	Lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma		Lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma
			Kasvunkansio
SYYSKUU	Miltä minusta tuntuu? -peli	Lapsilta saatu palaute arjesta.	Kasvunkansio
			Miltä minusta tuntuu? -peli
LOKAKUU			Kasvunkansio
MARRASKUU	Miltä minusta tuntuu? -peli	Lapsilta saatu palaute arjesta.	Kasvunkansio
			Miltä minusta tuntuu? -peli
JOULUKUU			Kasvunkansio
TAMMIKUU	Esiopetuksen oppimissuunnitelman arviointi	Miten lapsi on osallisena itseään koskevissa asioissa?	Kasvunkansio
			Lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma
HELMIKUU	Miltä minusta tuntuu? -peli	Lapsilta saatu palaute arjesta.	Miltä minusta tuntuu? -peli
			Kasvunkansio
MAALISKUU			Kasvunkansio

HUHTIKUU	Miltä minusta tuntuu? -peli	Lapsilta saatu palaute arjesta.	Kasvunkansio Miltä minusta tuntuu? -peli
	Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma		Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma
	Lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma		Lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma
TOUKOKUU	Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma	Miten lapsi on osallisena itseään koskevissa asioissa?	Kasvunkansio Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma
	Lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma		Lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma
KESÄKUU	Aloituskeskustelu	Turvallinen varhaiskasvatuksen aloitus lapselle.	Kasvunkansio Aloituskeskustelu kaavake
HEINÄKUU			Kasvunkansio

Huoltajilta saadaan arviointi tietoa varhaiskasvatuksen laadusta erilaisia menetelmin, huomioiden perheiden Tällaisia menetelmiä ovat esimerkiksi

- Asiakastytyväisyyskyselyt
- Lapsen varhaiskasvatuskeskustelu/esiopetuksen oppimiskeskustelu
- Aloituksen jälkeen tuleva kysely
- Vanhempainillat
- Avoimet keskustelut huoltajien kanssa
- Vasu-kahvilat yms.

Huoltajat arvioivat lapsen saamaa varhaiskasvatusta lasten kertoman ja kokeman kautta. Se miten varhaiskasvatuksesta viestitään huoltajille luo pohjan arvioinnille.

Eri menetelmät ovat kuvattu alla olevassa taulukossa.

Liitteet ovat tallennettu Kantriin, Sivistyspalvelut → Varhaiskasvatus ja esiopetus → Kehittävä arviointi. [Tästä](#) linkistä pääset suoraan sivulle, kun olet kaupungin verkossa.

AJANKOHTA	MITÄ SUUNNITELLAAN? MITÄ ARVIOIDAAN?	MIKSI SUUNNITELLAAN? MIKSI ARVIOIDAAN?	MENETELMÄ
ELOKUU	Aloituskeskustelu/ tutustuminen	Miten huoltajat otetaan mukaan varhaiskasvatuksen alkuun?	Aloituskeskustelu kaavake
	Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma	Yhteistyö huoltajien kanssa.	Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma
	Lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma		Lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma

SYYSKUU			
LOKAKUU	Vanhempainilta	Yhteistyö huoltajien kanssa.	
MARRASKUU	Vasu-kahvila	Varhaiskasvatuksen arjen jakaminen huoltajille.	
JOULUKUU			
TAMMIKUU	Esiopetuksen oppimissuunnitelman arviointi	Yhteistyö huoltajien kanssa.	Lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma
HELMIKUU			
MAALISKUU	Vasu-kahvila	Varhaiskasvatuksen arjen jakaminen huoltajille.	
HUHTIKUU	Asiakastyytyväisyyskysely		Webropolli
TOUKOKUU	Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma	Yhteistyö huoltajien kanssa.	Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma
	Lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma		Lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma
KESÄKUU	Aloituskeskustelu/tutustuminen	Miten huoltajat otetaan mukaan varhaiskasvatuksen alkuun?	Aloituskeskustelu kaavake
HEINÄKUU	Aloituskeskustelu/tutustuminen	Miten huoltajat otetaan mukaan varhaiskasvatuksen alkuun?	Aloituskeskustelu kaavake

Lähteet

https://karvi.fi/app/uploads/2020/06/KARVI_T0720.pdf

https://karvi.fi/app/uploads/2018/10/KARVI_2418.pdf

<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540#Lidp446061136>

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>

Kaarinan kaupungin esiopetussuunnitelma

Kaarinan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma

Korthagen, F. (2017). Inconvenient truths about teacher learning: towards professional development 3.0. *Teachers and Teaching*, 387-405.

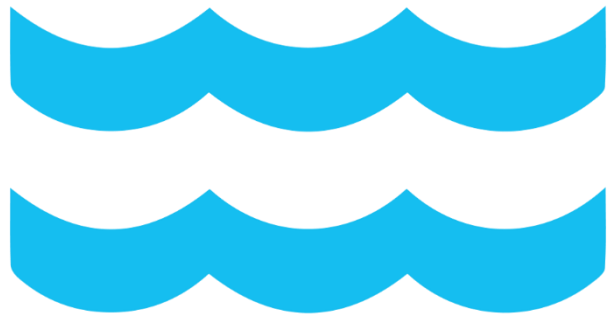
<https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/13540602.2016.1211523?needAccess=true> viitattu 23.6.2020

Mäkelä, J., Mellenius, N. & Remsu, N. 2013 Videointerventioiden etiikan pohdintaa.

Teoksessa Vuorovaikutus kuvassa - videoavusteisen ohjauksen eettisyys ja käytäntö, 21-36.

Lyytinen, P. & Mellenius, N. 2020. Luento muistiinpanoja.

Kaarina